Cyngor Bwrdeistref Sirol Torfaen

Cynllun Bioamrywiaeth a Chydnerthedd Ecosystemau

2025 – 2030

Natur-Bositif erbyn 2030

Pori er lles Cadwraeth yng Ngwarchodfa Natur Leol Llynnoedd Garn. Credyd llun: J Howells

Adolygwyd gan CBST 2025

TORFAEN COUNTY BOROUGH BWRDEISTREF SIROL TORFAEN

Partneriaeth Natur Leol Blaenau Gwent a Thorfaen | Blaenau Gwent and Torfaen Local Nature Partnership

Cynnwys

1. **Rhagair – Aelodau Gweithredol dros yr Amgylchedd, Gwastraff a Chynaliadwyedd**
2. **Cyflwyniad**
3. **Polisi a Chyd-destun Deddfwriaethol**
4. **Cerrig Milltir Allweddol**
5. **Bioamrywiaeth a Seilwaith Gwyrdd Torfaen**
6. **Rhwydweithiau Ecolegol a Chydnerthedd**
7. **Casgliad**
8. **Cynllun Gweithredu ac Amcanion**
9. **Atodiad 1: Y Cynllun Gweithredu**
   Atodiad 2: Adran 7 Rhywogaethau a Chynefinoedd â Blaenoriaeth
   Atodiad 3: Gwybodaeth am NRAP
   Atodiad 4: Dolenni a gwybodaeth am SEWBReC
   Atodiad 5: Cynllun Gweithredu Argyfwng Hinsawdd a Natur Torfaen
10. **Cysylltiadau**
11. **Geirfa**

1. **Rhagair – Datganiad ar y Cyd gan y Cynghorydd Mandy Owen, Aelod Gweithredol dros yr Amgylchedd, a'r Cynghorydd Sue Morgan, Aelod Gweithredol dros Wastraff a Chynaliadwyedd.**

Rydym yn falch o gyflwyno Cynllun Bioamrywiaeth a Chydnerthedd Ecosystemau (BERP) Cyngor Bwrdeistref Sirol Torfaen ar gyfer 2025–2030. Mae'r cynllun hwn yn cynrychioli mwy na gofyniad statudol – dyma ein hymrwymiad ar y cyd i ddiogelu'r byd naturiol sy'n cynnal ein cymunedau, yn cefnogi ein lles, ac yn llunio cymeriad Torfaen am genedlaethau i ddod.

Yn ystod y blynyddoedd diwethaf, mae brys yr **Argyfwng Natur** a'r **Argyfwng Hinsawdd** wedi dod yn fwyfwy clir. Mae rhywogaethau sy'n dirywio, colli cynefinoedd, llifogydd, ac effeithiau cyflymach newid hinsawdd yn cyflwyno heriau cydgysylltiedig sy'n effeithio ar bob rhan o gymdeithas. Cydnabu Torfaen y realiti hwn trwy ei ddatganiadau o Argyfwng Hinsawdd yn 2019 ac Argyfwng Natur yn 2021. Mae'r ymrwymiadau hyn wedi llunio cyfeiriad ein gwaith ac yn sail i'r uchelgeisiau a nodir yn y BERP wedi'i ddiweddaru hwn.

Ers cyhoeddi'r cynllun gwreiddiol yn 2019, rydym wedi gwneud cynnydd sylweddol. Mae'r Cyngor wedi buddsoddi mewn adfer cynefinoedd, wedi cryfhau canllawiau cynllunio, wedi ehangu ein rhwydwaith Gwarchodfeydd Natur Lleol, wedi gwella rheolaeth glaswelltiroedd, wedi plannu miloedd o goed, wedi diweddaru strategaethau allweddol, ac wedi cefnogi gweithredu dan arweiniad y gymuned ar draws y fwrdeistref. Carreg filltir benodol fu **dynodiad Gwarchodfa Natur Leol newydd ym Mlaenserchan**, sy'n adlewyrchu nid yn unig bwysigrwydd ecolegol y dirwedd hon ond hefyd y canlyniadau pwerus a gyflawnwyd trwy bartneriaeth a chyfranogiad cymunedol.

Rydym yn arbennig o falch o'r amrywiaeth eang o waith a wneir ar draws adrannau, grwpiau cymunedol, tirfeddianwyr, gwirfoddolwyr a phartneriaid allanol. Mae llwyddiant ein Partneriaeth Natur Leol, ein rhwydwaith cynyddol o hyrwyddwyr cymunedol, a chyflawni prosiectau natur mawr a ariennir yn allanol yn dangos beth sy'n bosibl pan fyddwn yn gweithio gyda'n gilydd. Mae'r cydweithrediadau hyn yn dangos bod dulliau integredig, trawsadrannol yn allweddol - nid yn unig i adfer natur ond hefyd i ateb yr her hinsawdd.

Bydd y camau gweithredu lleol a gymerwn heddiw yn helpu i sicrhau y gall cenedlaethau'r dyfodol sy'n byw yn Nhorfaen brofi'r manteision iechyd a lles aruthrol y

mae amgylchedd naturiol ffyniannus yn eu darparu. Mae aer glân, mynediad at fannau gwyrdd o safon, priddoedd iach, tirweddau sy'n gallu gwrthsefyll yr hinsawdd, a bywyd gwyllt ffyniannus yn sylfeini hanfodol ar gyfer cymunedau cryf, iach a chysylltiedig. Mae'r egwyddorion hyn wedi'u halinio'n ddwfn â Deddf Llesiant Cenedlaethau'r Dyfodol (Cymru) 2015 ac Egwyddorion Marmot, sy'n cydnabod y cysylltiadau sylfaenol rhwng ansawdd amgylcheddol a thegwch iechyd.

Nid yw diogelu pocedi ynysig o natur yn ddigon mwyach. Mae'r cynllun hwn yn nodi dull beiddgar, ar raddfa tirwedd, i ailgysylltu cynefinoedd darniog, adfer cydnerthedd ecosystemau, ac integreiddio bioamrywiaeth i bopeth a wnawn - o gynllunio ac adfywio i reoli asedau, gweithredu ar newid hinsawdd, addysg, a datblygu cymunedol. Mae Dyletswydd Adran 6 o dan Ddeddf yr Amgylchedd (Cymru) 2016 yn glir: mae gan bob rhan o'r Cyngor gyfrifoldeb i gynnal a gwella bioamrywiaeth ac i sicrhau bod ecosystemau'n wydn. Mae'r BERP hwn yn sicrhau ein bod yn cyflawni'r cyfrifoldeb hwnnw.

Hoffem ddiolch i'r swyddogion, gwirfoddolwyr, partneriaid, ysgolion, sefydliadau cymunedol, a thrigolion lleol y mae eu hymroddiad yn parhau i yrru'r gwaith hwn ymlaen. Mae eu hymrwymiad a'u hangerdd yn hanfodol i lunio Torfaen sy'n fwy natur-bositif ac sy'n gallu gwrthsefyll yr hinsawdd.

Gyda'n gilydd, gallwn gyflawni mwy. Mae'r cynllun hwn yn nodi'r cam nesaf yn ein taith - ymdrech ar y cyd i greu bwrdeistref lle mae natur yn ffynnu, cymunedau'n ffynnu, a chenedlaethau'r dyfodol yn etifeddu Torfaen sy'n iachach, yn fwy gwyrdd ac yn fwy cynaliadwy.

Y Cynghorydd Mandy Owen

Aelod Gweithredol dros yr Amgylchedd

Y Cynghorydd Sue Morgan

Aelod Gweithredol dros Wastraff a Chynaliadwyedd

2. Cyflwyniad

Mae bioamrywiaeth yn hanfodol i gynnal bywyd, darparu nwyddau hanfodol, gwasanaethau ecosystem, a chefnogi iechyd a lles pobl. Bydd gweithredu'r cynllun hwn yn cyfrannu'n uniongyrchol at y nodau llesiant a amlinellir yn *Neddf Llesiant Cenedlaethau'r Dyfodol (Cymru) 2015*, tra hefyd yn cyd-fynd ag amcanion strategol Cynllun Corfforaethol Torfaen a'r Cynllun Gweithredu Argyfwng Hinsawdd a Natur.

Bydd y camau gweithredu arfaethedig yn cefnogi Torfaen i symud ymlaen tuag at uchelgais Llywodraeth Cymru i atal colli bioamrywiaeth erbyn 2030. Ar ben hynny, byddant yn hyrwyddo ymrwymiadau ehangach y Cyngor o dan yr wyth Egwyddor Marmot, yn enwedig ym meysydd:

- Sicrhau bod gan bob plentyn y dechrau gorau mewn bywyd
- Hyrwyddo safon byw iach i bawb
- Creu a meithrin cymunedau iach a chynaliadwy
- Cryfhau dulliau ataliol ar gyfer afiechyd
- Bwrw ymlaen â chynaliadwyedd amgylcheddol ochr yn ochr â thegwch iechyd

Mae canlyniadau bioamrywiaeth yn cael effaith uniongyrchol a dwys ar sawl penderfynydd iechyd allweddol. Mae ecosystemau cyfoethog ac amrywiol yn cyfrannu at **aer glanach** trwy gefnogi llystyfiant sy'n hidlo llygryddion ac yn cynhyrchu ocsigen. Mae amgylcheddau naturiol hefyd yn meithrin **iechyd meddwl** trwy ddarparu mannau tawel ac adferol sy'n lleihau straen a gorbryder. Mae mynediad at fannau gwyrdd bioamrywiol yn annog **gweithgarwch corfforol**, gan hyrwyddo iechyd cardiofasgwlaidd a lleihau gordewdra. Ar ben hynny, mae'r ardaloedd naturiol a rennir hyn yn gwella **cydlyniant cymdeithasol**, gan gynnig mannau cymunedol lle gall pobl gysylltu, rhyngweithio ac adeiladu cymunedau cryfach. Yn ei hanfod, mae bioamrywiaeth ffyniannus yn sail i gymdeithasau iachach a mwy gwydn trwy gefnogi lles amgylcheddol a dynol.

Mae'r Cynllun Bioamrywiaeth a Chydnerthedd Ecosystemau hwn yn dangos ein hymrwymiad fel Awdurdod Lleol i fodloni gofynion ein Dyletswydd statudol Adran 6 Bioamrywiaeth a Chydnerthedd Ecosystemau (Dyletswydd A6) o dan Ddeddf yr Amgylchedd (Cymru) 2016. Mae'r ddeddfwriaeth hon yn gosod dyletswydd ar yr Awdurdod Lleol i 'geisio cynnal a gwella bioamrywiaeth cyn belled ag y mae'n gyson â chyflawni'r swyddogaethau hynny'n briodol. Wrth wneud hynny, rhaid i'r Awdurdod Lleol hefyd geisio hyrwyddo cydnerthedd ecosystemau'.

Daeth Deddf yr Amgylchedd (Cymru) i rym ar 21 Mawrth 2016. Mae'r Ddeddf yn ei gwneud yn ofynnol i bob awdurdod cyhoeddus adrodd ar weithredu'r cynllun bob 3 blynedd i ddangos cydymffurfedd â'r Ddyletswydd A6.

Mae'r Ddyletswydd A6 yn *gyfrifoldeb i'r Cyngor cyfan* ac mae'r camau gweithredu yn y cynllun hwn yn anelu at ymgorffori cyflawni bioamrywiaeth ar draws y sefydliad cyfan. O ganlyniad, bydd yr adroddiadau cydymffurfio 3 blynedd yn adlewyrchu ystod eang o weithgareddau, prosiectau a swyddogaethau sydd i gyd yn cyfrannu at ein hymdrechion fel cyngor i wrthdroi'r dirywiad mewn bioamrywiaeth, a sut y gall gweithio ar y cyd ar draws adrannau gyflawni newid go iawn.

Fel sy'n ofynnol gan y ddeddfwriaeth hon, cyhoeddodd Cyngor Torfaen ei Gynllun Bioamrywiaeth a Chydnerthedd Ecosystemau (BERP) cyntaf yn 2019.

Mae'r cynllun wedi'i ddiweddaru hwn yn adolygiad o'r gwreiddiol, gan fyfyrio ar gerrig milltir allweddol ac addasu'r cynllun gweithredu i adlewyrchu deddfwriaeth wedi'i diweddaru, newidiadau i rwymedigaethau ers 2019 a dyheadau i gyflawni newid gwirioneddol yn y blynyddoedd i ddod. O'r pwynt hwn ymlaen cyfeirir at y cynllun fel y 'BERP'.

3. Polisi a Chyd-destun Deddfwriaethol

Cenedlaethol	**Rhanbarthol**	**Lleol**
Deddf yr Amgylchedd (Cymru) 2016	Datganiad Ardal De-ddwyrain Cymru 2020	Cynllun Sirol Torfaen 2022-2027
Deddf Llesiant Cenedlaethau'r Dyfodol (Cymru) 2015	Rhanbarth ac Egwyddorion Marmot Gwent	Datganiad Llesiant Torfaen 2022-2027
Cynllun Gweithredu Adfer Natur ar gyfer Cymru	Adroddiad Cyflwr Natur Gwent 2021	Cynllun Gweithredu Argyfwng Hinsawdd a Natur Torfaen
Datganiad Argyfwng Hinsawdd Cymru	Cynllun Gweithredu'r Seilwaith Gwyrdd ar gyfer Pryfed Peillio yn Ne-ddwyrain Cymru 2015	Cynllun Gweithredu Adfer Natur Lleol (Blaenau Gwent a Chyngor Bwrdeistref Sirol Torfaen) 2023-2030
Y Cynllun Gweithredu ar gyfer Pryfed Peillio yng Nghymru	Cynllun Rheoli Adnoddau Naturiol Ucheldiroedd De-ddwyrain Cymru	Cynllun Datblygu Lleol Torfaen
Targedau 30 x 30 Llywodraeth Cymru	Cynllun Gweithredu Adfer Natur (NRAP) Gwent 2022	Cynllun Ynni Ardal Leol (LAEP) Torfaen
Polisi Adnoddau Naturiol Cymru (LlC)	Cynllun Llesiant Bwrdd Gwasanaeth Cyhoeddus Gwent 2023	Strategaeth Leol Rheoli Risg Llifogydd Torfaen
Datganiad Argyfwng Natur Cymru		Strategaeth Sbwriel a Thipio Anghyfreithlon Torfaen
Siarter Creu Lleoedd Cymru		Strategaeth Seilwaith Gwyrdd Torfaen 2020 Asesiad Seilwaith Gwyrdd Torfaen 2022
Cymru'r Dyfodol: Y Cynllun Cenedlaethol 2040		Strategaeth a Chynllun Gweithredu Coed Torfaen 2021-2031

Polisi Cynllunio Cymru - Rhifyn12		Strategaeth Camlas Sir Fynwy ac Aberhonddu 2024-2034
Adroddiad ar Sefyllfa Adnoddau Naturiol (SoNaRR) 2020		Strategaeth Economi a Sgiliau Torfaen 2021-2030
Nodyn Cyngor Technegol (TAN) 5: cynllunio a chadwraeth natur 2009		Adroddiad ac Asesiad Mannau Agored 2021
Cynlluniau Creu Lleoedd – fframweithiau strategol sy'n ofynnol gan Lywodraeth Cymru, dan arweiniad tîm adfywio Cyngor Bwrdeistref Sirol Torfaen (CBST), sy'n integreiddio egwyddorion bioamrywiaeth a seilwaith gwyrdd i ddatblygiad canol trefi a chymunedau		Cynlluniau Creu Lleoedd Cwmbrân, Pont-y-pŵl a Blaenafon
		Canllawiau Cynllunio Atodol Seilwaith Gwyrdd CBST 2024
		Cynllun Bioamrywiaeth a Chydnerthedd Ecosystemau CBST 2025-2030
		Canllawiau Cynllunio Atodol ar gyfer Rhwymedigaethau Cynllunio Diwygiedig - Atodiad 5 'Bioamrywiaeth, Geoamrywiaeth a Chydnerthedd Ecolegol' 2023
		Canllawiau Cynllunio Atodol ar gyfer Dylunio Safleoedd, Uwchgynllunio a Brîff Datblygu 2023
		Canllawiau Cynllunio Atodol Estyniad a Newidiadau i Dŷ 2022
		Canllawiau Cynllunio Atodol Lleoliadau Cynaliadwy 2023

		Canllawiau cynllunio a bioamrywiaeth ar gyfer perchnogion tai a mân gymwysiadau eraill
		Cynllun Datblygu Lleol Newydd Torfaen: Adroddiad Cwmpasu Asesiad Rheoliadau Cynefinoedd (gan gynnwys sylwadau Cyfoeth Naturiol Cymru) 2023

4. Cerrig Milltir Allweddol

Ers yr ailadroddiad diwethaf o'r Cynllun Bioamrywiaeth a Chydnerthedd Ecosystemau, mae Cyngor Bwrdeistref Sirol Torfaen wedi gwneud cynnydd sylweddol o ran gwella bioamrywiaeth a chydnerthedd ecosystemau yn lleol. Mae'r canlynol yn tynnu sylw at gyflawniadau a datblygiadau allweddol:

Adrodd a Chynllunio Strategol

- Cyflwyno dau Adroddiad Dyletswydd Adran 6 i Lywodraeth Cymru (2019 a 2022); disgwylir cyflwyno'r adroddiad nesaf ddiwedd 2025.
- Paratoi Cynllun Gweithredu Adfer Natur Lleol (2023–2030).
- Integreiddio Dyletswydd Adran 6 i'r Strategaeth Rheoli Asedau drafft. Mae'r Cyngor yn datblygu model Rheoli Asedau Landlord Corfforaethol sy'n ystyried bioamrywiaeth, cydnerthedd ecosystemau, a chynaliadwyedd hirdymor wrth wneud penderfyniadau ynghylch asedau. Mae'r dull hwn yn cyd-fynd â dyletswyddau Adran 6 a thargedau 30x30 Llywodraeth Cymru wrth optimeiddio asedau i gefnogi gwasanaethau, strategaethau ehangach, gweithio mewn partneriaeth, a Deddf Llesiant Cenedlaethau'r Dyfodol.
- Cyhoeddi Canllawiau Cynllunio Atodol:
    - Bioamrywiaeth, Cydnerthedd a Datblygiad Ecosystemau (Chwefror 2024)
    - Seilwaith Gwyrdd (Chwefror 2024)
    - Lleoliadau Cynaliadwy (Mehefin 2023)
    - Dylunio Safle, Uwchgynllunio a Brîff Datblygu (Chwefror 2023)
    - Rhwymedigaethau Cynllunio Diwygiedig (Chwefror 2023)
    - Estyniadau a Newidiadau i Dai (Rhagfyr 2022)

Cyflawni a Chyllido Prosiectau

- Cyflwyno dau brosiect Galluogi Adnoddau Naturiol a Llesiant (ENRaW) Llywodraeth Cymru yn llwyddiannus: *Gwent Fwyaf Gydnerth a Grid Gwyrdd Gwent*.
- Dyfarnwyd £808,000 gan Raglen Trefi a Dinasoedd Natur Cronfa Dreftadaeth y Loteri ar gyfer prosiect *Planed Iach, Pobl Iach Torfaen*.
- Sicrhawyd cyllid o Gronfa Adfer Mawndiroedd ar gyfer adfer ucheldiroedd yn 2025/26.
- Derbyniwyd tua £1.3 miliwn trwy gyllid Lleoedd Lleol ar gyfer Natur hyd at ac yn cynnwys blwyddyn ariannol 2025/26.

Rheoli Cynefinoedd a Safleoedd

- Cynlluniau rheoli newydd wedi'u comisiynu ar gyfer pob Gwarchodfa Natur Leol (GNL).
- Dynodi Gwarchodfa Natur Leol newydd.
- Cynlluniau Rheoli Coetiroedd wedi'u datblygu, gan gynnwys Safle o Ddiddordeb Gwyddonol Arbennig (SoDdGA) Blorenge.

- Prynu Coetir Coed Meyric Moel ger GNL Henllys.
- Creu rhwydwaith pyllau newydd yng Ngwarchodfa Natur Leol Llynnoedd Garn.
- Rhaglen bori cadwraethol wedi'i chychwyn.
- Prosiect peilot wedi'i lansio i asesu safleoedd pori sy'n eiddo i'r Cyngor ar gyfer bioamrywiaeth, storio carbon, a gwydnwch hinsawdd.
- Adroddiad Cabinet diweddar (dyddiedig Hydref 2025): Cynllun Gweithredu Argyfwng Hinsawdd a Natur Torfaen: diwygiadau pellach i Reoli Glaswelltiroedd, amcangyfrifwyd rhwng 2019 a 2022, fod 27 hectar o laswelltir sy'n eiddo i'r Cyngor o dan gyfundrefn torri a chasglu blynyddol gyda'r capasiti i ehangu 58 hectar pellach. Yn 2023 cytunodd y Cabinet i gyflwyno 51 o safleoedd torri a chasglu pellach i'w cyflwyno'n raddol dros 2023/2024 – gan ychwanegu 4.6 hectar pellach, gan ddod â'r cyfanswm i 31.6 hectar. Mae hyn yn gynnydd (tua) 17% mewn glaswelltir sy'n eiddo i'r Cyngor a reolir ar gyfer bioamrywiaeth ers 2019. Yn ogystal â hyn, cynigir 127 o safleoedd pellach ar draws y fwrdeistref ar gyfer cyfundrefn torri a chasglu, i'w chyflwyno'n raddol dros 2026/2027. Mae hyn i gyd yn cyfrannu at ymdrechion y Cyngor i weithio tuag at dargedau 30x30 Llywodraeth Cymru.

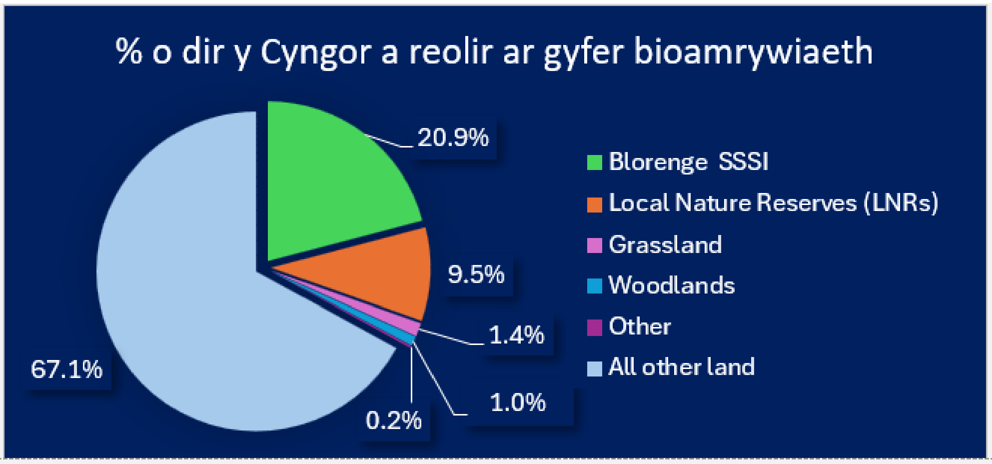

Amcangyfrifir mai cyfanswm arwynebedd tir sy'n eiddo i'r Cyngor a reolir ar gyfer bioamrywiaeth yw 33% neu 767 hectar (cynnydd o 31% yn 2023/24). Yn ystod 2024/25 cwblhawyd dynodi GNL newydd ym Mlaenserchan gan gynyddu cyfanswm arwynebedd gwarchodfeydd natur lleol i 9.5% neu 220 hectar. Mae safleoedd glaswelltir yn cyfrannu 1.4% neu 32 hectar; Mae safleoedd coetir yn cyfrannu 1% neu 23 hectar ac mae SoDdGA Blorenge yn cyfrannu 20.9% neu 487 hectar. Mae safleoedd eraill (Safle o Bwysigrwydd Cadwraeth Natur Llantarnam a Choed Meyric Moel) yn cyfrannu 5.2 hectar o 0.2%.

Seilwaith Gwyrdd a Strategaeth Coed

- Cyhoeddi Strategaeth a Chynllun Gweithredu Coed Torfaen (2021–2031).
- Strategaeth a Chynllun Gweithredu Seilwaith Gwyrdd (Rhagfyr 2019).
- System GIS fewnol wedi'i diweddaru gyda haenau Seilwaith Gwyrdd a choridorau ecolegol.
- 21,875 o goed wedi'u plannu ers 2022/23, gan gynnwys 9,700 yn 2024/25.

- Sefydlu perllannau newydd mewn sawl safle gan gynnwys Parc Brooklands, Llyn Cychod Cwmbrân, Pontnewydd, Gardd Flodau Oakfield, Llantarnam, ac Eglwys y Drindod Sanctaidd.

Cadwraeth Rhywogaethau a Chynefinoedd

- Cwblhawyd adolygiad o feini prawf Safleoedd o Bwysigrwydd er Cadwraeth Natur (SINC).
- Gwella rheoli ymylon ffyrdd a glaswelltiroedd er mwyn bioamrywiaeth.
- Pasiwyd cynnig Priffyrdd Draenogod (Mawrth 2022) i gefnogi rhywogaethau Adran 7.
- Datblygwyd system mapio Rhywogaethau Estron Goresgynnol (INNS); defnyddiwyd gwiddon azolla i reoli rhedyn dŵr ymledol.

Ymgysylltu â'r Gymuned ac Addysg

- Penodi Cydlynwyr Partneriaeth Natur Leol a Chamlesi.
- Cyflwyno tri digwyddiad "Mynd yn Wyllt".
- Datblygu modiwlau e-ddysgu mewnol ar newid hinsawdd ac argyfwng natur.
- Hyfforddiant staff pwrpasol wedi'i gyflwyno:
    - Strategaeth Coed (Chwefror 2022)
    - Clymog Japan (Mawrth 2022)
    - Ystlumod yn yr Amgylchedd Adeiledig (2024/25)

- Cynhyrchu ffilmiau ymwybyddiaeth:
    - *Caru Coed* (Ymwybyddiaeth o goed)
    - *Gwlyptiroedd Torfaen* (Ymwybyddiaeth o wlyptiroedd, gydag isdeitlau Cymraeg)
    - *Mannau Blodau Gwyllt* (Ymwybyddiaeth o laswelltiroedd)
- Canllawiau gwella bioamrywiaeth wedi'u cyhoeddi ar gyfer perchnogion tai a datblygiadau bach.

Cydnabyddiaeth a Gwobrau

- Gwobr Ddinesig a gyflwynwyd i nodi 25 mlynedd o Bartneriaeth Natur Leol yn Nhorfaen.
- Gwobrau Baner Werdd a dderbyniwyd ar gyfer sawl safle.

Parhaus a Gwaith yn y Dyfodol

- Diweddariadau ar y gweill ar gyfer tudalennau gwe bioamrywiaeth ac amgylchedd naturiol y Cyngor.
- Bioamrywiaeth fel thema allweddol mewn cynlluniau creu lleoedd, a gyflwynir mewn partneriaeth â'r tîm adfywio i sicrhau bod adferiad natur a chydnerthedd ecosystemau wedi'u hymgorffori mewn prosiectau adfywio.
- Cynyddu GI a bioamrywiaeth yng nghanol trefi a ariennir drwy Nature Towns and Cities.
- Cynllunio rheoli camlesi wedi'i gychwyn i wella ei rôl fel coridor ecolegol strategol.

- Cyfranogiad ym mhrosiect Ucheldiroedd Cydnerth De-ddwyrain Cymru ar gyfer adfer mawndiroedd.

5. Bioamrywiaeth a Seilwaith Gwyrdd Torfaen

Mae Bwrdeistref Sirol Torfaen yn cwmpasu tua 126 cilomedr sgwâr (49 milltir sgwâr) gydag ystod uchder o rhwng tua 600 metr uwchlaw lefel y môr (ASL) yn yr ucheldiroedd i'r gogledd a'r gorllewin, i 50 ASL yn y de eithaf. Yn ddaearegol, mae ei leoliad ar ymyl maes glo de Cymru yn darparu amrywiaeth ychwanegol trwy nodweddion tirwedd a luniwyd gan y mesurau glo, tywodfaen a chalchfaen carbonifferaidd. Yr amrywiaeth tirwedd hon sy'n galluogi Torfaen i gynnal ystod gyfoethog ac amrywiol o gynefinoedd a rhywogaethau o bwys cenedlaethol a lleol.

Manylion:

- **Rhos yr Ucheldir (600 m)**
  Rhywogaethau: Grugiar Goch, Grug, Ehedydd
- **Glaswelltir (400 m)**
  Rhywogaethau: Corhedydd y Waun, Glesyn Cyffredin, Llygoden (bengron) y Gwair
- **Coetir (200 m)**
  Rhywogaethau: Cnocell Fraith Fwyaf, Clychau'r Gog, Mochyn Daear
- **Gwlyptir (50 m)**
  Rhywogaethau: Telor y Gors, Melyn y Gors, Dyfrgi

Mae ucheldiroedd ac ochrau dyffrynnoedd y fwrdeistref sirol yn arddangos tirwedd sydd wedi'i llunio'n gryf gan weithgarwch diwydiannol hanesyddol a defnydd cyfoes fel tir comin amaethyddol. Nodweddir yr ardaloedd hyn gan ddarnau helaeth o gynefinoedd lled-naturiol sy'n ffurfio mosaig nodedig.

Cyfansoddiad y Cynefin

- Mae **Glaswelltir Asidig a Rhostir** yn dominyddu llawer o'r tir, wedi'i wasgaru â llethrau wedi'u gorchuddio â rhedyn (ffridd).

  Rhywogaethau Allweddol:

  - *Fflora:* Grug (*Calluna vulgaris*), Llus (*Vaccinium myrtillus*), Brigwellt main (*Deschampsia flexuosa*).
  - *Ffawna:* Corhedydd y Waun (*Anthus pratensis*), Clochdar y Cerrig (*Saxicola rubicola*), Y Frithribin Gwyrdd (*Callophrys rubi*).
- Mae **Llethrau Rhedyn** yn darparu lloches i famaliaid fel y **Llwynog (*Vulpes vulpes*)** a'r **Mochyn daear (*Meles meles*)**, a safleoedd nythu i adar fel **Crec yr eithin (*Saxicola rubetra*)**.
- Mae **Nodweddion Gwlyptiroedd** yn digwydd lle mae dŵr yn cronni, gan **gynnal cymunedau porfa frwyn** a **glaswellt y gweunydd** (***Molinia caerulea***), yn aml wedi'u gwreiddio gan **fawnog**.

  Rhywogaethau Allweddol:

    - *Fflora*: Llafn y bladur (*Narthecium ossifragum*), Gwlithlys (*Drosera spp.*).
    - *Ffawna*: Gïach (*Gallinago gallinago*), Bras-y-Gors (*Emberiza schoeniclus*).

Blaenoriaethau Cadwraeth

- Cynnal amrywiaeth cynefinoedd i gefnogi cyfoeth rhywogaethau.
- Diogelu mawndiroedd i ddiogelu storio carbon a swyddogaeth hydrolegol.
- Rheoli rhedyn i atal colli glaswelltir asidig a rhostir.
- Cydbwyso lefelau pori i osgoi gorbori a chywasgu pridd.
- Monitro rhywogaethau dangosol fel grug, glaswellt y gweunydd porffor, ac adar sy'n nythu ar y ddaear.
- Sicrhau bod ymyriadau rheoli yn cynnal neu'n adfer Safleoedd o Ddiddordeb Gwyddonol Arbennig (SoDdGA) i statws cadwraeth ffafriol, gan ddiogelu ei nodweddion dynodedig ar gyfer y tymor hir.

Bygythiadau Allweddol

- Gorbori yn arwain at erydiad pridd a llai o fioamrywiaeth.
- Rhywogaethau ymledol fel rhedyn a phlanhigion anfrodorol.
- Newid hinsawdd yn newid hydroleg a chyfanrwydd mawndiroedd.
- Etifeddiaeth ddiwydiannol hanesyddol yn achosi halogiad pridd a phroblemau draenio.
- Pwysau hamdden yn niweidio cynefinoedd sensitif ac yn tarfu ar fywyd gwyllt.

Coridor Tirwedd Cors Pont-y-pŵl i Waun Afon

Mae'r dirwedd sy'n ymestyn tua'r gogledd o Bont-y-pŵl yn cynrychioli rhanbarth o werth ecolegol uchel, wedi'i siapio'n sylweddol gan ail-wylltio ôl-ddiwydiannol. Mae hen domenni glo a chronfeydd dŵr sy'n gysylltiedig â diwydiant trwm wedi cael eu hail-dyfu'n naturiol, gan gynnal ystod amrywiol o gynefinoedd a rhywogaethau bellach, gan gynnwys sawl un o bryder cadwraeth cenedlaethol.

Ymhlith y rhywogaethau nodedig mae'r **Gwyfyn Silwraidd** (*Eriopygodes imbecilla*), infertebrata sy'n brin yn genedlaethol sy'n dod o hyd i gynefin addas o fewn y rwbel glo sy'n adfywio. Mae'r ardaloedd hyn hefyd yn cyfrannu at rwydwaith ecolegol ehangach sy'n cefnogi rhywogaethau sy'n dirywio ac yn gwella cysylltedd tirwedd.

Ym mhen gogleddol y coridor hwn mae **Cors Waun Afon**, cynefin mawndir sylweddol wedi'i leoli wrth darddiad **Afon Lwyd**. Mae'r gors hon yn gweithredu fel sinc carbon sylweddol, gan chwarae rhan hanfodol mewn rheoleiddio hinsawdd. Mae ei phriddoedd dirlawn a'i llystyfiant amrywiol yn darparu amodau bridio delfrydol ar gyfer rhywogaethau adar gwlyptir fel y **Gïach Gyffredin** (*Gallinago gallinago*) a'r **Troellwr Bach** (*Locustella naevia*). Ar ddiwedd yr haf, nodweddir y gors gan arddangosfa drawiadol o **Llafn y Bladur** (*Narthecium ossifragum*), gan ychwanegu diddordeb botanegol tymhorol.

Mewn mannau eraill yn y dirwedd, mae cynefinoedd ucheldir yn cynnal **poblogaethau mwyaf deheuol Cymru o'r Grugiar Goch** (*Lagopus lagopus scotica*) a'r **Clwp-fwsogl Alpaidd** (*Diphasiastrum alpinum*), sy'n dangos pwysigrwydd yr ardal er cadwraeth ymyl yr ystod. Mae

presenoldeb **Gwlith yr haul** (*Drosera rotundifolia*), planhigyn cigysol sydd wedi addasu i amodau prin o ran maetholion, yn tynnu sylw ymhellach at gyfoeth ecolegol y safle. Mae ardaloedd glaswelltir a rhostir hefyd yn gartref i gymunedau nodedig o **ffwng Capiau Cwyr** (*Hygrocybe spp.*), sy'n ddangosyddion o laswelltiroedd heb eu gwella, sy'n gyfoethog o ran rhywogaethau ac yn cyfrannu at ddiddordeb mycolegol y safle.

Capiau Cwyr yng Ngwarchodfa Natur Leol Llynnoedd Garn. Credyd llun R.Edwards

Capiau Cwyr ar laswelltir ymyl ffordd a reolir ar gyfer bioamrywiaeth ym Mhont-y-pŵl. Credyd llun: V. Brannovic

Mae'r coridor tirwedd hwn yn enghraifft o botensial ecolegol amgylcheddau ôl-ddiwydiannol ac yn tanlinellu pwysigrwydd adfer a diogelu cynefinoedd wrth gefnogi bioamrywiaeth a gwasanaethau ecosystem.

Cwrs Dŵr Afon Lwyd: Trosolwg Ecolegol

Mae'r Afon Lwyd yn tarddu ym mhen gogleddol eithaf Bwrdeistref Sirol Torfaen ac yn llifo tua'r de drwy'r dyffryn, gan ymuno yn y pen draw ag Ardal Cadwraeth Arbennig (ACA) Afon Wysg yng Nghaerllion. Yn hanesyddol, mae gweithgaredd diwydiannol wedi effeithio'n sylweddol ar yr afon, yn enwedig yn ei phen uchaf. Mae problemau etifeddol fel camlesu afonydd a llygredd dŵr mwyngloddiau yn parhau i fod yn amlwg, er bod ymdrechion adfer Parhaus wedi arwain at welliannau nodedig yn ansawdd y dŵr.

Mae'r gwelliannau hyn wedi hwyluso ailgytrefu'r afon gan **Lutra lutra** (Dyfrgi), rhywogaeth allweddol sy'n dangos iechyd ecosystemau dyfrol. Yn ogystal â'r brif sianel, mae llednentydd cysylltiedig a chynefinoedd dŵr llonydd o fewn y dalgylch yn cynnal poblogaeth fridio o **Triturus cristatus** (Madfall Ddŵr Gribog), rhywogaeth o bryder cadwraeth Ewropeaidd.

Ar ben hynny, mae'r ardal yn gartref i **gasgliad rhanbarthol arwyddocaol o Odonata**, gan gynnwys amrywiol rywogaethau o weision y neidr a mursennod. Mae hyn yn tynnu sylw at werth ecolegol Afon Lwyd a'i chynefinoedd cysylltiedig, gan danlinellu pwysigrwydd ymdrechion cadwraeth a rheoli cynefinoedd parhaus o fewn y dalgylch.

Gwas neidr clwbgwt du (Sympetrum danae). Credyd llun: A. Underwood

Wrth i'r afon ddisgyn o'i tharddiad ucheldirol, mae'n trawsnewid yn gwrs troellog trwy waelod y dyffryn, gan ffurfio coridor deinamig a gwerthfawr yn ecolegol. Mae'r cynefinoedd cyfagos yn cynnwys mosaig o goetir hynafol a lled-naturiol wedi'i wasgaru â phorfa wedi'i lled-wella ac

wedi'i phori gan ddefaid. Mae'r cynefinoedd hyn yn cyfrannu'n sylweddol at gyfanrwydd ecolegol y dirwedd, gan gynnal ystod amrywiol o fflora a ffawna.

Afon Llwyd, Blaenafon. Credyd llun: R. Edwards

Mae'r afon yn gwasanaethu fel coridor ecolegol strategol, gan ymestyn hyd llawn Bwrdeistref Sirol Torfaen ac yn croestorri pob canolfan drefol fawr yn y rhanbarth. Mae'r cysylltedd hwn yn hwyluso symudiad rhywogaethau a chyfnewid genetig, gan wella cydnerthedd ecolegol ar raddfa'r dirwedd. Mae'r coridor hefyd yn darparu gwasanaethau ecosystem hanfodol, gan gynnwys rheoleiddio dŵr, darparu cynefinoedd, a chyfleoedd hamdden i gymunedau lleol.

Mae cyfosodiad cynefinoedd naturiol a lled-naturiol ar hyd yr afon yn gwella ei rôl fel llecyn cyfoethog o ran bioamrywiaeth ac yn tanlinellu ei phwysigrwydd mewn strategaethau cadwraeth lleol. Mae rheoli a gwarchod parhaus y coridor hwn yn hanfodol i gynnal ei swyddogaeth ecolegol a chefnogi amcanion amgylcheddol ehangach y fwrdeistref sirol.

Y tu hwnt i'r llethrau ucheldir a chynefinoedd ochr y dyffryn sy'n llunio'r ehangder gwyrdd uwchben Pont-y-pŵl, mae'r dirwedd yn trawsnewid yn raddol i'r tir wedi'i drin yn fwy sy'n nodweddiadol o Sir Fynwy fodern. Yma, mae caeau bryniog ysgafn wedi'u rhyngosod â choetiroedd gwasgaredig a gwrychoedd darniog yn darparu lloches fregus i'r daffodil gwyllt sy'n gynyddol brin. Mae Camlas Sir Fynwy ac Aberhonddu yn ystumio o Gasnewydd trwy Gwmbrân, gan frwsio ymyl ddeheuol Pont-y-pŵl cyn anelu tua'r dwyrain tuag at y Fenni. Mae'r ddyfrffordd hon yn gwasanaethu fel coridor ecolegol hanfodol, gan gynnal bywyd gwyllt amrywiol gan gynnwys sawl rhywogaeth o ystlumod, y mae dyfrgwn yn ymweld â nhw'n rheolaidd, ac yn gartref i adar sy'n bridio fel y glas y dorlan. Yn y misoedd cynhesach, mae'r gamlas yn gartref i gymuned gyfoethog o bryfed dyfrol, yn enwedig y mursennod lygatgoch a'r mursennod bach coch. Fodd bynnag, wrth iddi basio trwy diroedd comin trefol, mae'r gamlas yn aml yn cael ei gwladychu gan blanhigion dyfrol estron fel rhedynen y dŵr a milwr y dŵr.

Rhan o Gamlas Sir Fynwy ac Aberhonddu ger Tŷ Coch Cwmbrân lle mae rhedyn y dŵr yn aml i'w gael, sydd wedi cael ei ddatrys yn llwyddiannus sawl gwaith trwy ddefnyddio gwiddon Azolla fel rheolaeth fiolegol – dewis arall mwy ecogyfeillgar yn lle triniaethau cemegol neu eu tynnu â llaw.

Credyd llun: R.Edwards

Ymhellach i'r de, mae Llyn Cychod Cwmbrân wedi dod i'r amlwg fel safle cynyddol bwysig i fywyd gwyllt yn ystod y blynyddoedd diwethaf. Wedi'i leoli mewn lleoliad parcdir ehangach, mae'r llyn bellach yn cynnal nifer gynyddol o rywogaethau adar sy'n gaeafu, gan gynnwys hwyaden gopog, gwylan Môr y Canoldir, gwyach fach, a rhegen y dŵr. Yn arbennig, mae presenoldeb adar prin fel y telor Cetti yn tynnu sylw at werth ecolegol y llyn a'i rôl wrth gefnogi bioamrywiaeth yn y rhanbarth.

Llyn Cychod Cwmbrân

Mae Torfaen yn ymfalchïo mewn mosaig cyfoethog o ardaloedd naturiol gwarchodedig, sy'n cwmpasu dynodiadau statudol ac anstatudol. Mae'r fwrdeistref yn gartref i fwy na 100 o Safleoedd o Bwysigrwydd er Cadwraeth Natur (SINCs), ochr yn ochr â phedwar Safle o Ddiddordeb Gwyddonol Arbennig (SoDdGA) a gydnabyddir yn genedlaethol. Yn ogystal, mae wyth Gwarchodfa Natur Leol (GNL) yn darparu mannau gwerthfawr ar gyfer bywyd gwyllt ac ymgysylltiad cymunedol â natur.

Yn olaf, mae'n bwysig cydnabod bod tirwedd bresennol Torfaen yn agored i newid sylweddol trwy'r posibilrwydd o gymeradwyo Datblygiadau o Arwyddocâd Cenedlaethol yn y dyfodol fel Ffermydd Gwynt a Ffermydd Solar wrth i ni archwilio manteision ynni adnewyddadwy. Gall y prosiectau seilwaith ar raddfa fawr hyn newid y dirwedd, gyda'r potensial i effeithio ar olwg, ecoleg, diwylliant a chymeriad lleoliad.

Mae ffermydd gwynt yn aml yn ennyn cymysgedd o edmygedd a phryder o fewn cymunedau. Ar yr ochr gadarnhaol, maent yn cynrychioli ffynhonnell ynni glân, adnewyddadwy sy'n lleihau dibyniaeth ar danwydd ffosil ac yn helpu i frwydro yn erbyn newid hinsawdd. Gall eu presenoldeb symboleiddio cynnydd a stiwardiaeth amgylcheddol, gan ysbrydoli balchder mewn ymdrechion lleol tuag at gynaliadwyedd. Fodd bynnag, mae ffermydd gwynt hefyd yn dod â heriau. Mae rhai trigolion yn mynegi rhwystredigaeth ynghylch effeithiau gweledol ar y dirwedd, sŵn o dyrbinau, ac effeithiau posibl ar fywyd gwyllt, yn enwedig adar ac ystlumod. Gall y pryderon hyn arwain at deimladau o golled, yn enwedig mewn ardaloedd sydd â chysylltiadau diwylliannol neu emosiynol cryf â'r tir. Mae'r ymatebion emosiynol yn amrywio o obaith a grymuso i orbryder a gwrthwynebiad, gan amlygu'r berthynas gymhleth rhwng datblygiad technolegol a hunaniaeth gymunedol.

Fferm wynt o olwg tirwedd. Credyd llun: https://mynydd-llanhilleth.co.uk/proposals/

Drwy ein polisi cynllunio, byddwn yn ymdrechu i sicrhau bod ystyriaethau ecolegol yn cael eu hintegreiddio'n llawn i asesu a datblygu cynigion ffermydd gwynt a solar. Mae'r dull hwn yn cefnogi datblygu cynaliadwy drwy ddiogelu a gwella asedau ecolegol cyfoethog y fwrdeistref. Drwy flaenoriaethu bioamrywiaeth, cysylltedd cynefinoedd, a diogelu rhywogaethau sensitif, ein nod yw taro cydbwysedd rhwng cynhyrchu ynni adnewyddadwy ac iechyd hirdymor ein hamgylchedd naturiol.

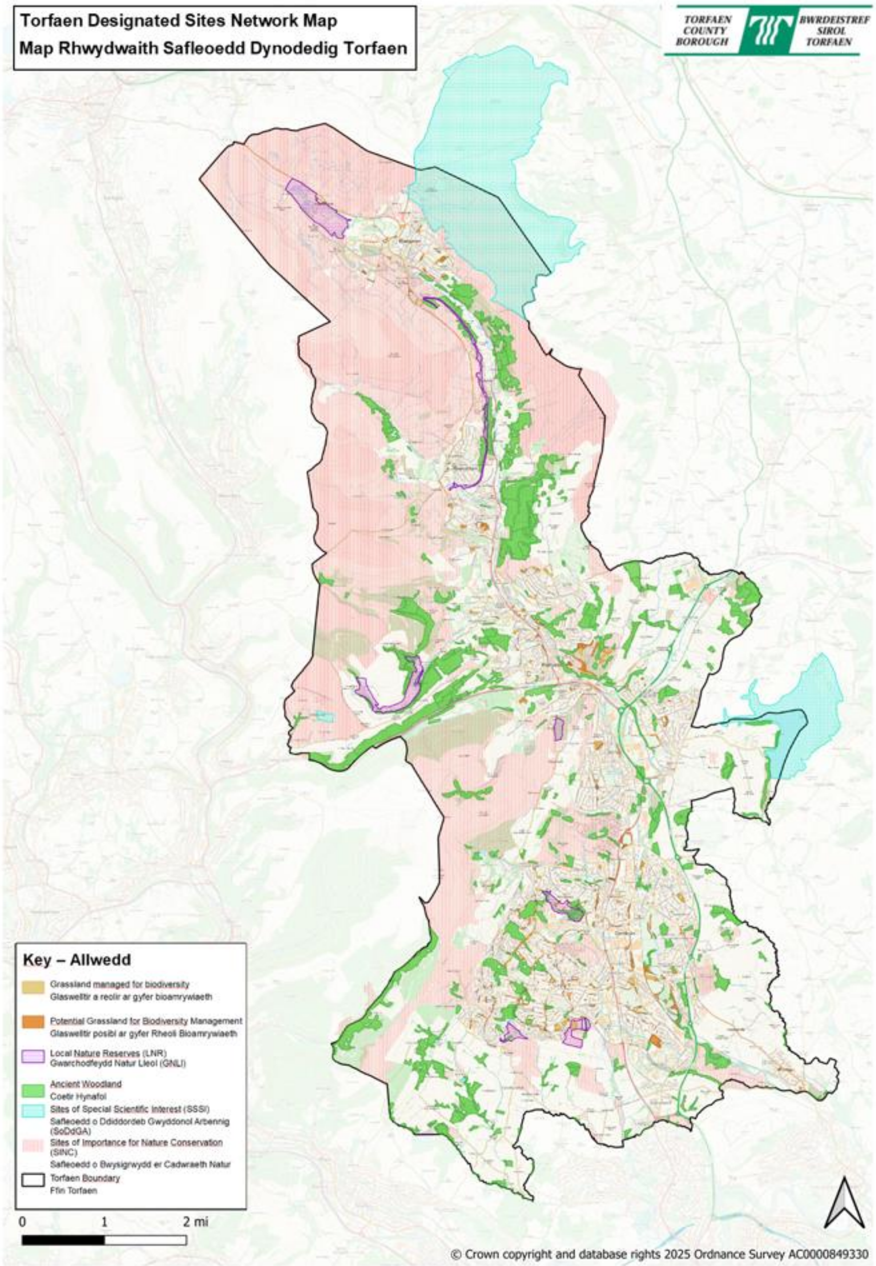

6. Rhwydweithiau Ecolegol a Chydnerthedd

Systemau o gynefinoedd craidd cydgysylltiedig - megis glaswelltiroedd, coetiroedd a gwlyptiroedd - sydd wedi'u cysylltu gan goridorau ecolegol sy'n galluogi rhywogaethau i symud ar draws tirweddau darniog yw rhwydweithiau ecolegol. Yn Nhorfaen, mae'r cynefinoedd amrywiol hyn yn ffurfio rhwydwaith cydlynol o ecosystemau sy'n gweithio mewn cytgord i gefnogi bioamrywiaeth ar draws y fwrdeistref. Drwy wella a chryfhau'r cynefinoedd hyn ar y cyd, a gwella'r dirwedd o'u cwmpas, gallwn gynyddu cydnerthedd ecolegol i heriau yn y dyfodol fel newid hinsawdd, llifogydd a cholli bioamrywiaeth. Mae'r ddelwedd isod yn darlunio tirwedd symlach, gan amlygu ardaloedd cynefin craidd a'r coridorau ecolegol sy'n eu cysylltu.

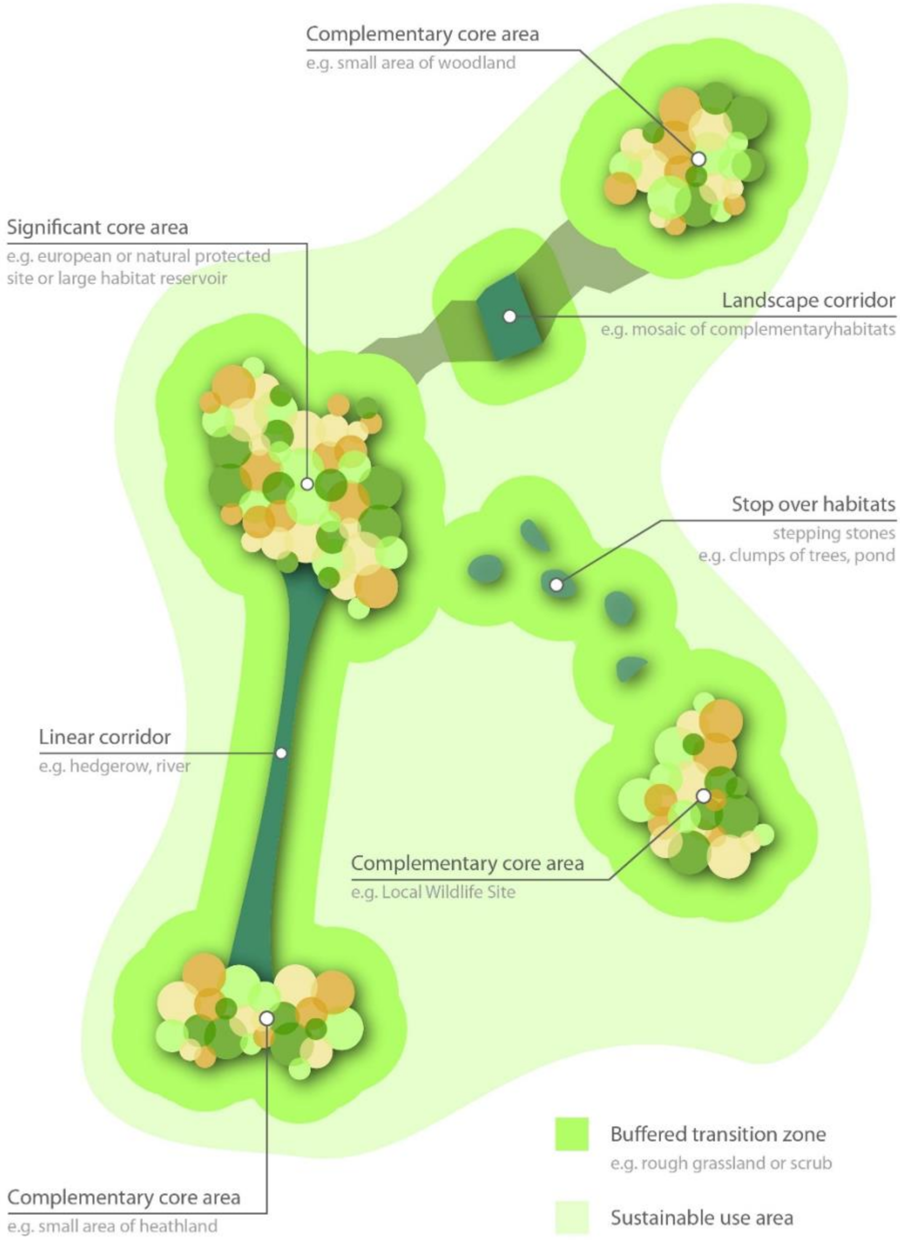

Wedi'i gymryd o: https://mansfield.objective.co.uk/events/27478/popimage_d274024e7253.html

7. Casgliad

Mae bioamrywiaeth a'r amgylchedd naturiol yn sail i ystod eang o wasanaethau ecosystem hanfodol sy'n cefnogi bywyd a llesiant dynol. Mae'r rhain yn cynnwys darparu ocsigen, bwyd, dŵr glân, meddyginiaeth a deunyddiau crai, yn ogystal â swyddogaethau hanfodol fel dal a storio carbon trwy goetiroedd, gwlyptiroedd, mawndiroedd a glaswelltiroedd. Mae ein tirweddau naturiol hefyd yn chwarae rhan hanfodol wrth liniaru llifogydd, lleihau llygredd a lliniaru effaith ynys wres trefol - ac mae pob un ohonynt yn cyfrannu'n sylweddol at iechyd y cyhoedd ac ansawdd bywyd. Mae dirywiad parhaus yr ecosystemau hyn yn peri bygythiad uniongyrchol i'n dyfodol ar y cyd.

Nid yw diogelu pocedi ynysig o natur, fel Gwarchodfeydd Natur Lleol a safleoedd bach eraill ar draws Torfaen, yn ddigonol mwyach. Er mwyn cyflawni newid ystyrlon a pharhaol, rhaid inni fabwysiadu dull ar raddfa'r dirwedd sy'n ailgysylltu cynefinoedd darniog ac yn sefydlu rhai newydd - nid yn unig mewn ardaloedd gwledig a lled-wledig ond hefyd ledled ein trefi, pentrefi a mannau trefol. Mae gennym gyfrifoldeb i ddilyn datblygu cynaliadwy ac arwain trwy esiampl wrth ddiogelu a gwella ein hamgylchedd naturiol. Mae hyn yn gofyn am gydweithio trawsadrannol ac ymrwymiad i atebion arloesol, blaengar.

Mae'r strategaeth a amlinellir yn y cynllun hwn yn cyd-fynd yn agos â nodau Deddf Llesiant Cenedlaethau'r Dyfodol (Cymru) 2015. Er mwyn diwallu anghenion y presennol heb beryglu gallu cenedlaethau'r dyfodol i ddiwallu eu hanghenion hwy, rhaid inni weithredu'n bendant ac ar y cyd - gan ddechrau nawr.

Mae'r argyfwng natur yn dod yn fwyfwy amlwg mewn trafodaeth gyhoeddus, wedi'i ysgogi'n rhannol gan ganfyddiadau nifer o adroddiadau ecolegol sy'n tynnu sylw'n gyson at ddirywiad pryderus mewn rhywogaethau a chynefinoedd. Er bod newid hinsawdd yn briodol yn derbyn sylw sylweddol, mae cydnabyddiaeth gynyddol bod colli bioamrywiaeth yn haeddu'r un brys. Mae'r ddau argyfwng wedi'u cysylltu'n ddwfn â'i gilydd: mae newid hinsawdd yn cyflymu dirywiad ecolegol, tra bod colli bioamrywiaeth yn tanseilio ein gallu i addasu i effeithiau hinsawdd. Cydnabuwyd y gyd-ddibyniaeth hon gan Gyngor Bwrdeistref Sirol Torfaen trwy ddatgan Argyfwng Natur yn 2021, yn dilyn ei ddatganiad Argyfwng Hinsawdd yn 2019. Mae'r dystiolaeth yn glir - mae gweithredu ar unwaith ac yn gydlynol yn hanfodol i atal a gwrthdroi dirywiad bioamrywiaeth. Mae Cyngor Torfaen wedi ymrwymo i fod yn rhan o ymdrech ar y cyd ehangach, gan weithio ar y cyd i gyflawni ei gyfrifoldebau o dan Ddeddf yr Amgylchedd (Cymru) 2016 ac i helpu i sicrhau amgylchedd naturiol gwydn ar gyfer cenedlaethau'r dyfodol.

8. Cynllun Gweithredu ac Amcanion

Yn unol â chanllawiau Llywodraeth Cymru ar gyflawni ac adrodd ar Adran 6, mae'r camau gweithredu sy'n sail i'r cynllun hwn wedi'u gosod o fewn fframwaith Amcanion y Cynllun Gweithredu Cenedlaethol. Er bod pob cam gweithredu wedi'i ddyrannu i'r Amcan Cynllun Gweithredu Cenedlaethol mwyaf perthnasol, bydd y mwyafrif helaeth yn sicr o gyflawni yn erbyn nifer o amcanion.

Amcan 1: Ymgysylltu a chefnogi cyfranogiad a dealltwriaeth i ymgorffori bioamrywiaeth drwy gydol y broses o wneud penderfyniadau ar bob lefel.

Amcan 2: Diogelu rhywogaethau a chynefinoedd o bwys mawr a gwella eu rheolaeth. Gan gynnwys y gofyniad ar Weinidogion Cymru i baratoi a chyhoeddi rhestr o'r organebau byw a'r mathau o gynefinoedd o bwys mawr at ddiben cynnal a gwella bioamrywiaeth yng Nghymru.

Amcan 3: Cynyddu cydnerthedd ein hamgylchedd naturiol drwy adfer cynefinoedd sydd wedi diraddio a chreu cynefinoedd.

Amcan 4: Mynd i'r afael â phwysau allweddol ar rywogaethau a chynefinoedd.

Amcan 5: Gwella ein tystiolaeth, ein dealltwriaeth a'n monitro.

Amcan 6: Rhoi fframwaith llywodraethu a chefnogaeth ar waith ar gyfer cyflawni.

O dan Adran 6 o Ddeddf yr Amgylchedd (Cymru) 2016, mae'r Ddyletswydd Bioamrywiaeth a Chydnerthedd Ecosystemau (Dyletswydd A6) yn gyfrifoldeb sy'n berthnasol ar draws y Cyngor cyfan. Rhaid ei ystyried ym mhob adran a'i ymgorffori mewn tasgau, prosiectau a phrosesau gwneud penderfyniadau bob dydd.

Mae'r tabl isod yn amlinellu set o amcanion a chamau gweithredu i gefnogi bioamrywiaeth. Nid yw'r rhain yn gynhwysfawr ond maent yn cynrychioli ymdrech ar y cyd i gyflawni nodau a rennir sy'n cyd-fynd â'r Cynllun Gweithredu Adfer Natur Lleol (NRAP). Bydd y dull cydweithredol, trawsadrannol hwn yn helpu'r cyngor i fynd i'r afael â'r Ddyletswydd A6 a'r Argyfwng Hinsawdd a Natur.

Bydd cynnydd yn cael ei fonitro a'i adrodd trwy gynllun gweithredu (Adroddiad Dyletswydd A6), a gyhoeddir bob tair blynedd yn unol â gofynion Deddf yr Amgylchedd (Cymru) 2016. Mae'r adroddiadau hyn ar gael i'r cyhoedd ar wefan y Cyngor.

Atodiad 1 – Y Cynllun Gweithredu

Allwedd Lliw ar gyfer Adrannau Arweiniol

Adran/Tîm	Colour Lliw
Ecoleg, Yr Amgylchedd, Strydlun, Gwastraff, Hyrwyddwyr Bioamrywiaeth, Cydweithrediad Ymchwil ar Benderfynyddion Iechyd (CYBI)	Gwyrdd Golau
Cynllunio a Datblygu	Glas
Rheoli asedau	Oren
Cyfathrebu/GIS/Digidol/TG	Porffor
Addysg	Melyn
Arweinyddiaeth/Swyddfa Rheoli Prosiectau/Archwilio Mewnol	Llwyd
Cynnal a Chadw Priffyrdd/Eiddo	Brown
Adfywio	Pinc
Pob adran	Coch
Aelodau etholedig/Cynghorau tref	Gwyrddlas
Tîm Cymunedau/Hyrwyddwyr Cymunedol/Grwpiau gwirfoddol	Gwyrdd Tywyll
Ynni, Hinsawdd a Chynaliadwyedd	Glas golau

Allwedd Lliw ar gyfer Adrannau Arweiniol	Cam Gweithredu	Mesur	Arweinydd	Amcanion CYBI	Amserlenni
1	Mae'r ddyletswydd A6 yn ystyriaeth allweddol ym mhrosesau a gweithdrefnau cynllunio busnes y Cyngor a systemau rheoli prosiectau, trwy ymgysylltu'n gynnar ar faterion ecolegol, gwneud y mwyaf o atebion sy'n seiliedig ar natur a sicrhau cysondeb ar draws pob adran. Diweddaru'r asesiad integredig mewnol a ddefnyddir yn adroddiadau gwneud penderfyniadau'r Cyngor.	Tystiolaeth wedi'i gynhyrchu sy'n dangos bod gweithdrefnau bioamrywiaeth yn cael eu dilyn ar draws pob maes gwasanaeth. Mae mesurau diogelu a gwella bioamrywiaeth wrth gyflawni cynlluniau newydd yn cael eu gweithredu a'u hadrodd yn gyson. Parhau i osod ac adolygu targedau mesuradwy o fewn y cynllun corfforaethol.	**Arweinyddiaeth** **Swyddfa Rheoli Prosiectau** Pob adran gyda chymorth gan **Rachel Edwards, Prif Ecolegydd**	1, 2, 3, 4, 5, 6	Parhaus
2	Creu a chefnogi tîm o hyrwyddwyr cymunedol ar lefel ward (Aelodau etholedig/ Cynghorau tref?) i ddatblygu dealltwriaeth o ofynion deddfwriaethol (Dyletswydd A6) fel y maent yn berthnasol i'w cymunedau, gan annog syniadau a thrafodaethau adfer natur.	Trefnu a chyflwyno pecyn o hyfforddiant i uwchsgilio a meithrin hyder wrth gyfleu gofynion A6.	**Rachel Edwards, Prif Ecolegydd.** **Aelodau etholedig** **Cynghorau tref** **Grwpiau gwirfoddol**	1, 5, 6	2030
3	Hyrwyddo gweithredu cymunedol ac addysg drwy ddarparu gwybodaeth,	Gwybodaeth am fioamrywiaeth ar y we yn cael ei chynnal a'i	**Tîm yr Amgylchedd** **Tîm cyfathrebu**	1, 2, 3, 4, 5	2030

	hyfforddiant a gweithgareddau codi ymwybyddiaeth ar y we.	diweddaru yn ôl yr angen. Rhaglen o weithgareddau hyfforddi/ymgysylltu hygyrch sy'n canolbwyntio ar y gymuned ar gyfer bioamrywiaeth a gyflwynir ac a adroddir arnynt.			
4	Datblygu a chefnogi tîm o hyrwyddwyr mewnol sy'n deall y gofynion deddfwriaethol fel y maent yn berthnasol i'w maes gwasanaeth.	Cyflwyno pecyn hyfforddiant ar y Ddyletswydd A6. Enwebu hyrwyddwyr i gyfleu'r Ddyletswydd A6 i aelodau'r tîm, gan sicrhau cynllunio ymlaen llaw ar gyfer bioamrywiaeth mewn prosiectau/tasgau. Diweddariadau chwarterol gyda hyrwyddwyr arweiniol dros fioamrywiaeth o bob maes gwasanaeth ar gyfer diweddariadau cynnydd a chyfle i drafod unrhyw faterion/ateb ymholiadau.	**Arweinyddiaeth** **Adrannol/ Hyrwyddwyr Gwasanaeth** gyda chymorth gan **Rachel Edwards, Prif Ecolegydd**	1, 2, 3, 4, 5, 6	2030
5	Ymgorffori'r gofyniad A6 yng ngweithdrefnau archwilio'r Cyngor. Cynnal archwiliad o wasanaethau, gan archwilio eu potensial i effeithio ar fioamrywiaeth a sut y gallant gyfrannu at	Mae adroddiadau archwilio yn cyfeirio at gydymffurfedd â'r ddyletswydd A6. Adroddiad a gasglwyd o'r holl ymgysylltiad â gwasanaethau ar draws y cyngor gyda'r canlyniadau'n cael eu defnyddio i lywio	**Tîm Archwilio Mewnol** **Rachel Edwards, Prif Ecolegydd**	1, 2, 3, 4, 5, 6	2030

	adfer natur a chydnerthedd ecosystemau ar draws y fwrdeistref i gyfrannu at dargedau 30x30 Llywodraeth Cymru a chynnal a gwella bioamrywiaeth yn unol â Dyletswydd A6.	mesurau i ddiogelu a gwella bioamrywiaeth yn gyson.			
6	Datblygu rhestr wirio fewnol i'r tîm Swyddfa Rheoli Prosiectau ei defnyddio ar ddechrau prosiectau/ gweithgareddau'r Cyngor i sicrhau bod bioamrywiaeth yn cael ei hystyried yn briodol drwyddi draw.	Rhestr wirio a chofnodion	**Rachel Edwards, Prif Ecolegydd, gyda thîm y Swyddfa Rheoli Prosiectau**	1,2,3,4,5	2025
7	Ymgorffori dyletswydd A6 ym mecanweithiau cyflawni Strategaeth Gymunedol y Cyngor a'i swyddogaethau rheoleiddio statudol.	Cytuno, monitro a chofnodi gweithgareddau/ prosiectau a gyflawnwyd a'u cynnwys fel rhan o fecanwaith adrodd 3 blynedd statudol Llywodraeth Cymru.	**Tîm Cymunedau** **Timau sy'n cyflwyno gweithgareddau cynnwys y gymuned**	1, 2, 3, 4, 5,	Parhaus
8	Datblygu rhestr wirio i sicrhau bod gweithgareddau a digwyddiadau a drefnir gan y Cyngor a'r gymuned yn lleihau'r aflonyddu/difrod i gynefinoedd a rhywogaethau	Rhestr Wirio ESAG.	**Pennaeth Cyfathrebu. Rachel Edwards, Prif Ecolegydd**	1, 2, 3, 4, 5	2026
9	Sicrhau bod penderfyniadau cynllunio a rheoli datblygu yn cael eu gwneud yn unol â'r cyngor a'r canllawiau a amlinellir ym	Tîm Rheoli Cynllunio/Datblygu, yn gweithio gydag Ecolegydd y Cyngor	**Adran Cynllunio** **Rachel Edwards, Prif Ecolegydd.** **Daniel Hodson, Rheolwr**	1, 2, 3, 4, 5,	Parhaus

	Mholisi Cynllunio Cymru 12 (yn enwedig Pennod 6 fel y'i diwygiwyd), Deddf yr Amgylchedd (Cymru) 2016, a bod yr holl ddatblygiad arfaethedig yn unol â'r dull Cam wrth Gam a amlinellir yn PPW12.	Bydd adroddiadau penderfyniadau cynllunio yn adlewyrchu'n llawn y cyngor ecolegol a ddarperir i lywio rhwymedigaethau lliniaru a gwella.	**Partneriaethau Polisi Hamdden Tirwedd** Ymgyngoreion eraill yn ôl yr angen.		
10	Cynnal adolygiad o asedau gwyrdd sy'n eiddo i'r Cyngor, gan gynnwys ein Safleoedd o Bwysigrwydd er Cadwraeth Natur (SINC), i ganfod eu gwerth/ cydnerthedd ecolegol cyfredol, i lywio ymyriadau rheoli a chynnal data cywir a chyfredol i lywio penderfyniadau cynllunio, a bwydo i'r CDLl ehangach.	System SINC fwy swyddogaethol a hygyrch, gan ddarparu un storfa o wybodaeth y gellir ei hadalw'n hawdd mewn fformat cyson.	**Rachel Edwards, Prif Ecolegydd**	1, 2, 3, 4, 5	2030
11	Archwilio opsiynau ar gyfer cyfres o gynlluniau iawndal oddi ar y safle ledled y fwrdeistref lle (fel dewis olaf, fel yr amlinellir yn y dull cam wrth gam) gellir sicrhau gwelliannau lle na ellir cyflawni lliniaru o fewn ffin ddatblygu.	I'w drafod	**Rachel Edwards, Prif Ecolegydd** **Rachael O'Shaughnessy, Adran Cynllunio** **Rheoli asedau**	1, 2, 3, 4, 5, 6	2030
12	Archwilio mecanweithiau i sicrhau cydymffurfedd ag amodau cynllunio sy'n gysylltiedig â bioamrywiaeth	I'w drafod	**Adran Cynllunio**	1, 2, 3, 4, 5,	Parhaus

13	Yn unol â rôl y Cyngor fel awdurdod cymwys, darparu Asesiadau Rheoliadau Cynefinoedd, ochr yn ochr ag ymgynghoriad Cyfoeth Naturiol Cymru, lle bo angen	Adroddiadau yn ôl yr angen	**Rachel Edwards, Prif Ecolegydd**	1, 2, 3, 4, 5	Parhaus
14	Caffael data biolegol i lywio gwneud penderfyniadau	Parhau â chytundeb lefel gwasanaeth blynyddol gyda SEWBReC i gynnal mynediad at gofnodion rhywogaethau a chynefinoedd cyfredol i'w defnyddio i ddarparu'r dystiolaeth orau sydd ar gael ar gyfer gwneud penderfyniadau	**Rachel Edwards, Prif Ecolegydd**	1, 2, 3, 4, 5	Parhaus
15	Y gofyniad i gynnal a gwella bioamrywiaeth i'w ymgorffori o fewn y Corff Cymeradwyo Draenio Cynaliadwy (Bwrdd Cynghori Systemau Draenio Trefol Cynaliadwy - SDTC).	Mewnbwn ecolegol i'w ddangos yn y broses ddylunio a gweithredu	**Cynllunio** **Rachel Edwards, Prif Ecolegydd** **Tîm yr Amgylchedd**	1, 2, 3, 4, 5	Parhaus
16	Defnyddio’r mapio Seilwaith Gwyrdd a'r dystiolaeth ar haen GIS sbectrwm CBST i lywio cynllunio a chamau gweithredu ehangach ar gyfer bioamrywiaeth, i gefnogi cydnerthedd a chysylltedd ecosystemau	Darparu hyfforddiant ar ddefnyddio'r haen GIS os oes angen. Tystiolaeth o ddata presennol a ddefnyddir i lywio camau gweithredu cadarnhaol dros fioamrywiaeth.	**Tîm digidol** **Pob adran**	1, 2, 3, 4, 5	Parhaus
17	Sicrhau cydymffurfedd â dyletswydd A6 wrth wella a rheoli tir ac	Mesurau diogelu a gwella bioamrywiaeth i'w cynnwys yn	**Tîm Rheoli Asedau** **Pob adran**	1, 2, 3, 4, 5	Parhaus

	adeiladau sy'n eiddo i Gyngor Bwrdeistref Sirol Torfaen er mwyn sicrhau gwarchodaeth a gwella bioamrywiaeth wrth reoli asedau'r Cyngor. Mae hyn yn cynnwys, ond heb fod yn gyfyngedig i, fannau gwyrdd, eiddo, safleoedd gwarchodedig/ dynodedig, strwythurau, draenio, priffyrdd, gwasanaethau cymdeithasol ac addysg. Integreiddio â'r Dull Rheoli asedau Landlordiaid Corfforaethol: bydd y dull hwn yn ymgorffori amcanion bioamrywiaeth ym mhob penderfyniad sy'n ymwneud ag asedau, gan flaenoriaethu adfer natur a chydnerthedd ecosystemau dros enillion ariannol tymor byr.	strategaeth Rheoli asedau sydd ar ddod. Caiff gweithdrefnau diogelu a gwella bioamrywiaeth wrth reoli neu waredu asedau'r Cyngor eu gweithredu a'u hadrodd yn gyson. Caiff mesurau i reoli, gwella a chynyddu bioamrywiaeth trwy gynnal a chadw mannau gwyrdd (gan gynnwys rhaglenni Torri a Chasglu) a phriffyrdd eu gweithredu a darperir adroddiadau. Datblygu a gweithredu rhestr wirio bioamrywiaeth orfodol ar gyfer pob penderfyniad ynghylch asedau Rheoli (eiddo, cynnal a chadw, gwaredu, datblygu ac ati). Defnyddio haenau mapio GIS CBST i lywio cynllunio asedau a monitro gwelliannau cysylltedd cynefinoedd. Ymgorffori targedau mesuradwy ar gyfer gorchudd canopi coed a gwella cynefinoedd mewn adrodd ar berfformiad asedau, wedi'u halinio â			

		Strategaeth Coed a Strategaeth GIS CBST. Cynnal archwiliadau blynyddol o asedau sy'n eiddo i'r Cyngor i asesu cydymffurfedd â Dyletswydd A6 a nodi cyfleoedd ar gyfer gwelliannau bioamrywiaeth. Darparu hyfforddiant corfforaethol penodol i landlordiaid ar gyfer rheolwyr asedau a swyddogion prosiect ar rwymedigaethau bioamrywiaeth ac atebion ar sail natur. Gellid darparu hyn yn fewnol neu gan ymgynghorwyr allanol. Gweithredu dyheadau hirdymor, sicrhau bod cynigion gwaredu neu ailddatblygu asedau yn dangos enillion bioamrywiaeth net ac yn cyd-fynd â thargedau 30x30 Llywodraeth Cymru.			
18	Trefnu a chyflwyno hyfforddiant pwrpasol ar fioamrywiaeth/ rhywogaethau gwarchodedig/ seilwaith gwyrdd i staff y Cyngor ac Aelodau Etholedig yn ôl yr angen.	Cofnodion o hyfforddiant a ddarparwyd	**Rachel Edwards, Prif Ecolegydd** **Daniel Hodson, Rheolwr Partneriaethau Polisi Hamdden Tirwedd**	1, 2, 3, 4, 5	Parhaus
19	Darparu arbenigedd a chyngor ecolegol ad hoc i dimau ar draws y Cyngor yn ôl yr angen.	Ymatebion i'r ymgynghoriad a ddarparwyd a deialog/trafodaethau	**Rachel Edwards, Prif Ecolegydd**	1, 2, 3, 4, 5	Parhaus

		anffurfiol dilynol a gynhaliwyd			
20	Bydd Rhaglenni Cynnal a Chadw Priffyrdd, Teithio Llesol, Hawliau Tramwy Cyhoeddus, Eiddo a Chynnal a Chadw Corff Dŵr yn ceisio cyngor a chefnogaeth ecolegol ar gyfer bioamrywiaeth a gwella a diogelu o'r cychwyn cyntaf ar gyfer yr holl waith arfaethedig. Rhaid ystyried bioamrywiaeth wrth ddechrau'r broses ddylunio.	Mae rhaglenni cynnal a chadw yn cynnwys mecanweithiau diogelu bioamrywiaeth ac ymrwymiadau gwella	**Hawliau Tramwy Cyhoeddus,** **Timau Priffyrdd a Chynnal a Chadw Eiddo**	1, 2, 3, 4, 5,	Parhaus
21	Lleihau sbwriel a thipio anghyfreithlon i warchod rhag difrod i rywogaethau a chynefinoedd, gan gynnwys cyfyngu ar wastraff plastig rhag mynd i mewn i gyrsiau dŵr.	Arolygon monitro sbwriel Cadwch Gymru'n Daclus	**Tîm gwastraff** **Tîm yr Amgylchedd**	5	Parhaus
22	Cefnogi'r Bartneriaeth Natur Leol, gan fynychu cyfarfodydd i adolygu a rhannu gwybodaeth, arbenigedd, gwybodaeth a thystiolaeth leol gan gynnwys camau gweithredu ar gyfer Cynllun Gweithredu Adfer Natur Lleol a phrosiectau trawsffiniol posibl ar gyfer bioamrywiaeth.	Cofnod o gyfarfodydd	**Tîm yr Amgylchedd**	1, 2, 3, 4, 5, 6	Parhaus

23	Adolygiad blynyddol o gyflawni Cynllun Rheoli Gwarchodfa Natur Leol gyda chynllun ymlaen llaw ar gyfer y flwyddyn i ddod ac archwilio cyfleoedd i ddatgan gwarchodfeydd pellach i gyrraedd targed 30x30 LlC.	Adolygu a diweddaru pob cynllun rheoli fel tîm ac adrodd ar gynnydd yn erbyn y gweithrediad	**Tîm yr Amgylchedd**	1, 2, 3, 4, 5, 6	Parhaus/ adolygiad 2030
24	Adolygu a gweithredu dulliau arfer gorau mewn gweithgareddau rheoli tir a dŵr cynaliadwy, e.e. pori cadwraethol, lleihau erydiad, iechyd pridd a chysylltiadau â photensial atafaelu carbon ar gyfer priddoedd.	Tystiolaeth ac adroddiadau bod arfer gorau wedi'i weithredu yn unol â hynny	**Tîm yr Amgylchedd** **ac unrhyw dîm sy'n gweithredu prosiectau/ gweithgareddau sy'n effeithio ar y cynefinoedd hyn** **Ynni, hinsawdd a chynaliadwyedd**	1, 2, 3, 4, 5,	Parhaus
25	Parhau i nodi ac ehangu cyfleoedd i wella cysylltedd cynefinoedd i greu rhwydweithiau bywyd gwyllt newydd, gan gynnwys camlesi, afonydd, llwybrau beicio, mannau gwyrdd, rheoli glaswelltiroedd, ymylon ffyrdd, gyda chysylltiadau â storio/dal carbon	Mapiau cysylltedd rhwydwaith	**Tîm yr Amgylchedd** **Ynni, hinsawdd a chynaliadwyedd**	1, 2, 3, 4, 5	Parhaus
26	Cynyddu gwerth bioamrywiaeth stoc coed y Cyngor yn unol â Strategaeth a Chynllun Gweithredu Coed Torfaen 2021-2031, gan fonitro gorchudd canopi coed i fesur ehangu	Diweddariadau cynllun gwasanaeth chwarterol	**Tîm Coed** **Tîm yr Amgylchedd**	1, 2, 3, 4, 5	Parhaus

	net a chynyddu storio/dal carbon.				
27	Lleihau'r defnydd o blaladdwyr a chwynladdwyr yng ngweithrediadau'r Cyngor lle mae dewisiadau amgen ymarferol ar gael.	Adroddiad blynyddol ar symiau'r glyffosad a ddefnyddir.	**Tîm yr Amgylchedd**	1, 2, 3, 4, 5	Parhaus
28	Parhau i reoli Rhywogaethau Estron Goresgynnol (INNS) ar dir sy'n eiddo i'r Cyngor.	Adroddiad blynyddol ar arwynebedd yr INNS ar draws y fwrdeistref	**Tîm yr Amgylchedd**	1, 2, 3, 4, 5	Parhaus
29	Nodi cyfleoedd addysg bioamrywiaeth o fewn cyfleusterau addysg lleol, gan gynnwys anghenion ychwanegol, ysgolion uwchradd a cholegau lleol	Amrywiaeth o waith a wneir mewn lleoliadau addysgol, gan gynyddu set sgiliau, ymwybyddiaeth a dealltwriaeth. Cedwir cofnodion o'r gwaith a wneir ar gyfer monitro ac i nodi unrhyw fylchau.	**Yr Adran Addysg** Partneriaid allanol **Swyddogion Partneriaeth Natur Leol**	1, 3, 4, 5	Parhaus
30	Cefnogi cyflawni gwelliannau bioamrywiaeth a seilwaith gwyrdd ar diroedd ysgolion	Adroddiadau ar gamau gweithredu a gymerwyd ar gyfer bioamrywiaeth o fewn ffiniau ysgolion	**Y Gwasanaeth Addysg** **Rachel Edwards, Prif Ecolegydd** **Swyddogion Partneriaeth Natur Leol**	1, 2, 3,4, 5,	Parhaus
31	Codi ymwybyddiaeth o fioamrywiaeth a hyrwyddo cyfleoedd ar gyfer dysgu ffurfiol ac anffurfiol am y byd naturiol a dealltwriaeth ohono	Cedwir cofnodion o'r holl weithgareddau addysg/ymgysylltu mewn perthynas â bioamrywiaeth	**Tîm cyfathrebu gyda chefnogaeth gan Dîm yr Amgylchedd**	1, 2, 3, 4, 5	Parhaus
32	Datblygu negeseuon a chyflawniadau cadarnhaol ar gyfer bioamrywiaeth drwy sianeli cyfryngau cymdeithasol,	Cadw cofnod o faint o bostiadau sy'n cael eu cyhoeddi drwy'r cyfryngau cymdeithasol ar gyfer bioamrywiaeth a monitro ymgysylltu	**Tîm cyfathrebu** **Swyddogion Partneriaeth Natur Leol** **Tîm yr Amgylchedd**	1, 5,	Parhaus

	postiadau rheolaidd a diweddariadau. Defnyddio nhw fel cyfle i gyfleu ein Dyletswydd A6 a'r camau gweithredu rydym yn eu cymryd ar gyfer bioamrywiaeth drwy arferion rheoli tir a gwaith arall sy'n gysylltiedig â bioamrywiaeth. Codi ymwybyddiaeth o fygythiadau i natur ac ymdrechion cadarnhaol i adfer natur.		**Hyrwyddwyr cymunedol a mewnol**		
33	Monitro sgiliau a chapasiti yn y tîm ecoleg i sicrhau darpariaeth barhaus cyngor i dimau ar draws y Cyngor.	Adolygiad blynyddol o gapasiti staff. Ystyrir y gofyniad cyllidebol ar gyfer cyflawni Dyletswydd Adran 6 fel rhan o adolygiadau cyllideb ehangach.	**Tîm yr Amgylchedd**	1, 2, 3, 4, 5	Parhaus
34	Chwilio am gyfleoedd i ddod o hyd i fwy o refeniw craidd a chyllid cyfalaf ar gyfer adfer natur drwy fecanweithiau cyllido grantiau allanol, gan archwilio'r potensial ar gyfer cydweithio trawsffiniol/ rhanbarthol.	Adrodd ar geisiadau grant a gyflwynwyd a chyllid a sicrhawyd	**Tîm yr Amgylchedd** Cyllid Allanol	1, 5	Parhaus
35	Dangos ymrwymiad CBST i Ddyletswydd A6	Tri adroddiad blynyddol ar gynnydd wrth weithredu Dyletswydd A6 (dylid cyhoeddi'r adroddiad nesaf ym mis Rhagfyr 2025).	**Prif Ecolegydd gyda mewnbwn o feysydd gwasanaeth ehangach**	1, 2, 3, 4, 5	Parhaus

36	Cynnal adolygiad o adrannau dyfrffyrdd sy'n eiddo i'r Cyngor ar Gamlas Sir Fynwy ac Aberhonddu gan asesu cydnerthedd ecolegol gyda ffocws ar effaith y cyflenwad dŵr	Asesiad ac adroddiad	**Tîm yr Amgylchedd** drwy gyllid allanol	1,2,3,4,5	2030
37	Gweithio gyda Thîm HDRC (Cydweithrediad Ymchwil ar Benderfynyddion Iechyd) i archwilio'r potensial i ddatblygu ceisiadau am gyllid ar y cyd i gefnogi prosiectau bioamrywiaeth, yn enwedig y rhai sy'n canolbwyntio ar benderfynyddion iechyd.		**Tîm yr Amgylchedd/Tîm Cydweithrediad Ymchwil ar Benderfynyddion Iechyd**	1,2,3,4,5	Parhaus
38	Cydweithio â'r tîm adfywio i ymgorffori egwyddorion bioamrywiaeth a seilwaith gwyrdd mewn Cynlluniau Creu Lleoedd a phrosiectau adfywio, gan sicrhau aliniad â Dyletswydd A6, targedau 30x30 Llywodraeth Cymru, a'r Cynllun Gweithredu Adfer Natur Lleol.	Cynlluniau creu lleoedd i gyfeirio'n benodol at amcanion bioamrywiaeth a seilwaith gwyrdd. Tystiolaeth o fewnbwn ecolegol wrth ddylunio a chyflawni prosiectau adfywio. Adolygiad blynyddol o brosiectau adfywio i asesu canlyniadau bioamrywiaeth a gwelliannau i gysylltedd cynefinoedd. Cyflwyno sesiynau hyfforddi i swyddogion adfywio ar rwymedigaethau	**Tîm Adfywio gyda chefnogaeth gan Rachel Edwards, Prif Ecolegydd, a Daniel Hodson, Rheolwr Partneriaethau Polisi Hamdden Tirwedd**	1, 2, 3, 4, 5, 6	Parhaus gydag adolygiad blynyddol

		bioamrywiaeth ac atebion sy'n seiliedig ar natur – ymgynghorydd mewnol neu allanol.			
39	Ymgorffori atebolrwydd ledled y sefydliad ar gyfer Dyletswydd A6 a thargedau 30x30 Llywodraeth Cymru, gan ei gwneud yn ofynnol i bob adran/maes gwasanaeth CBST: 1. Cynllunio, cyflawni a dangos tystiolaeth o ddiogelu/gwella bioamrywiaeth o fewn eu swyddogaethau a'u hasedau; a 2. Cyflwyno adroddiadau data cryno ac amserol i gefnogi'r ddyletswydd adrodd statudol A6 bob 3 blynedd.	Hyrwyddwyr bioamrywiaeth adrannol a chynlluniau cyflawni ar waith ac yn cael eu hadolygu'n flynyddol, gan ddangos blaenoriaethau, camau gweithredu ac aliniad ag amcanion 30x30 a Chynllun Gweithredu Adfer Natur Gwent Darparu ymatebion tystiolaeth A6 bob 3 blynedd o fewn 28 diwrnod gwaith i'r cais, gan gynnwys ffynonellau, lluniau, ffeiliau ac adroddiadau, gan ddefnyddio'r templed priodol fel y'i darperir gan Lywodraeth Cymru. Llwybr Archwilio: Creu Llyfrgell Dystiolaeth a Rennir A6 (strwythur ffolderi ac enw i'w cytuno) i gefnogi unrhyw archwiliadau mewnol a'r adroddiad adran 6 tair blynedd.	**Arweinydd: Arweinyddiaeth/ Perfformiad Corfforaethol/ Swyddfa Rheoli Prosiectau.** Pob adran/meysydd gwasanaeth (cyflenwi) gyda **chefnogaeth gan Rachel Edwards Prif Ecolegydd Digidol/GIS a Cyfathrebu**	1,2,3,4,5,6	Ar unwaith a pharhaus gyda diweddariadau blynyddol, a gofynion adrodd 3 blynedd
40	Integreiddio amcanion bioamrywiaeth ac	Mae dogfennau polisi'r Cynllun Datblygu Lleol Newydd yn cyfeirio'n	**Arweinydd: Tîm Polisi Cynllunio** gyda **chefnogaeth gan**	1,2,3,4,5,6	Cyfnodau paratoi a mabwysiad

	egwyddorion cysylltedd ecolegol i bolisïau a chynigion y Cynllun Datblygu Lleol Newydd. Cymhwyso'r dull cam wrth gam a amlinellir ym Mholisi Cynllunio Cymru PPW12 i osgoi effeithiau bioamrywiaeth yn gyntaf, yna lliniaru, a/neu wneud iawn amdanynt. Cynnwys targedau mesuradwy ar gyfer creu cynefinoedd, seilwaith gwyrdd, ac ehangu canopi coed o fewn fframwaith y Cynllun Datblygu Lleol Newydd. Gofyn am asesiadau ecolegol ar gyfer pob safle strategol a sicrhau bod geiriad y polisi yn gorchymyn enillion bioamrywiaeth net. Ymgorffori mapio GI a data coridor ecolegol o haenau GIS CBST i lywio penderfyniadau cynllunio gofodol.	benodol at amcanion bioamrywiaeth a chydnerthedd ecosystemau. Tystiolaeth o fewnbwn ecolegol mewn drafftiau Cynllun Datblygu Lleol Newydd a phapurau technegol ategol. Adolygiad blynyddol o weithredu'r Cynllun Datblygu Lleol Newydd i asesu canlyniadau bioamrywiaeth a gwelliannau cysylltedd cynefinoedd. Mae adroddiadau monitro yn dangos cydymffurfedd â Dyletswydd Adran 6 a chyflawniad yn erbyn amcanion y Cynllun Gweithredu Cenedlaethol ar gyfer Newid Hinsawdd, targedau 30x30 Llywodraeth Cymru a chamau gweithredu yng Nghynllun Gweithredu Argyfwng Hinsawdd a Natur CBST.	**Rachel Edwards, Prif Ecolegydd, Rheolwr Partneriaethau Polisi Hamdden Tirwedd a'r Tîm digidol/GIS**		u'r Cynllun Datblygu Lleol Newydd, gyda monitro parhaus.

Atodiad 2 –

Adran 7 Rhywogaethau a Chynefinoedd â Blaenoriaeth

Mae'r rhestrau o rywogaethau a chynefinoedd â blaenoriaeth yn ogystal â rhagor o wybodaeth am Ddeddf yr Amgylchedd (Cymru) 2016 ar gael yma:

https://www.biodiversitywales.org.uk/en/legislation-guidance/environment-wales-act/

Atodiad 3 –

Gwybodaeth am NRAP

I gael mynediad at Gynllun Gweithredu Natur Lleol Blaenau Gwent a Chyngor Bwrdeistref Sirol Torfaen a rhagor o wybodaeth am y Bartneriaeth Natur Lleol, gweler yma.: https://bgtorfaenlnp.wales/en/

Atodiad 4 – Dolenni a gwybodaeth am SEWBReC

Crynodeb o Gytundeb Lefel Gwasanaeth (SLA) ar gyfer SEWBReC (Canolfan Cofnodi Bioamrywiaeth De-ddwyrain Cymru):

Manyleb Gwasanaeth

Cyfnod y Cytundeb: 01 Ebrill 2025 - 31 Mawrth 2028

Darparu gwybodaeth gywir a chyfoes am fioamrywiaeth i ddiwallu anghenion CBST drwy'r bwndel# canlynol o gynhyrchion a gwasanaethau:

- Gwasanaeth Gwirio Rhestrau Cynllunio yn ôl y meini prawf y cytunwyd arnynt
- Haenau Rhybudd GIS yn ôl y meini prawf y cytunwyd arnynt
- Aderyn: Mewngofnodiadau ar gyfer hyd at dri aelod o staff Ecoleg* sy'n caniatáu 'mynediad partner' llawn i Aderyn, Cronfa Ddata Adrodd Gwybodaeth Bioamrywiaeth LERC Cymru (aderyn.lercwales.org.uk)
- Chwiliadau a Gwasanaethau Gwybodaeth Bioamrywiaeth i gefnogi swyddogaethau CBST
- Safleoedd o Bwysigrwydd er Cadwraeth Natur (SINCs): Lledaenu ffiniau a gwybodaeth gysylltiedig

Cyflwyno Cofnodion Biolegol i SEWBReC.

🌿 Pwysigrwydd Cyflwyno Cofnodion Biolegol

1. **Cynllunio Cadwraeth**
   - Mae cofnodion yn helpu i nodi dosbarthiad rhywogaethau, tueddiadau poblogaeth, a chynefinoedd sydd angen eu diogelu.
   - Maent yn llywio cynlluniau gweithredu bioamrywiaeth lleol a blaenoriaethau cadwraeth.
2. **Gwneud Penderfyniadau Amgylcheddol**
   - Mae awdurdodau lleol a datblygwyr yn defnyddio cofnodion biolegol mewn ceisiadau cynllunio ac asesiadau effaith amgylcheddol.
   - Gall data cywir atal datblygu mewn ardaloedd sy'n sensitif yn ecolegol.
3. **Monitro Bioamrywiaeth**
   - Mae setiau data hirdymor yn caniatáu i wyddonwyr olrhain newidiadau yn nifer a dosbarthiad rhywogaethau, yn enwedig mewn ymateb i newid hinsawdd neu golli cynefinoedd.
4. **Cefnogi Ymchwil**

    - Mae cofnodion yn cyfrannu at astudiaethau ecolegol a thacsonomaidd, gan helpu ymchwilwyr i ddeall ecoleg, ymddygiad a rhyngweithiadau rhywogaethau.
5. **Ymgysylltu â'r Cyhoedd ac Addysg**
    - Mae rhannu cofnodion yn helpu i godi ymwybyddiaeth o fioamrywiaeth leol ac yn annog cyfranogiad cymunedol mewn cadwraeth.
6. **System Rhybudd Cynnar**
    - Gall cofnodion ganfod dyfodiad rhywogaethau goresgynnol neu ddirywiad rhai brodorol, gan ysgogi camau gweithredu rheoli amserol.

📋 Rhesymau dros Gyflwyno Eich Cofnodion

- **Canoli Data:** Yn sicrhau bod eich arsylwadau ar gael i ymchwilwyr, cadwraethwyr a llunwyr polisi.
- **Sicrhau Ansawdd:** Yn aml, mae Canolfannau Cofnodion Biolegol (BRC) yn gwirio cofnodion, gan wella dibynadwyedd data.
- **Cyfraniad at Gronfeydd Data Cenedlaethol:** Gall eich cofnodion fwydo i gronfeydd data mwy fel Atlas yr NBN neu iRecord, gan ehangu eu heffaith.
- **Cydnabyddiaeth ac Adborth:** Efallai y byddwch yn derbyn adborth ar eich cofnodion, gan helpu i wella eich sgiliau adnabod a'ch gwybodaeth ecolegol.
- **Cyfraniad Cymunedol:** Rydych yn helpu i adeiladu dealltwriaeth gyfunol o fioamrywiaeth leol, sy'n fuddiol i bawb.

Mae cyflwyno cofnodion biolegol drwy **ap LERC Cymru** yn hawdd diolch i'w ddyluniad greddfol a'i nodweddion hawdd eu defnyddio. Mae'r ap yn caniatáu i ddefnyddwyr gofnodi gweld bywyd gwyllt yn gyflym drwy nodi manylion sylfaenol fel enw rhywogaeth, lleoliad, dyddiad, ac unrhyw luniau ategol. Mae'n defnyddio GPS i gasglu data lleoliad yn awtomatig, gan leihau'r angen am fewnbwn â llaw a sicrhau cywirdeb. Mae'r rhyngwyneb symlach yn tywys defnyddwyr drwy'r broses gam wrth gam, gan ei gwneud yn hygyrch hyd yn oed i'r rhai sy'n newydd i gofnodi biolegol. Yn ogystal, anfonir cofnodion yn uniongyrchol i'r Canolfannau Cofnodion Amgylcheddol Lleol, gan helpu i gefnogi ymdrechion cadwraeth ar draws Cymru gyda'r ymdrech leiaf gan y defnyddiwr.

Gallwch ddod o hyd i ganllawiau ar sut i lawrlwytho a defnyddio ap LERC Cymru yma:

https://www.sewbrec.org.uk/recording/app

Atodiad 5

Cynllun Gweithredu Argyfwng Hinsawdd a Natur Torfaen

https://www.torfaen.gov.uk/en/Related-Documents/Climate-Change/Climate-and-Nature-Emergency-Action-Plan.pdf